

J. L. AUSTIN VE ALGI

Nermi Uygur

Oxford'un ünlü filozoflarından John Langshaw Austin (1911-1960), İkinci Dünya Savaşından sonra yeni bir atılım gerçekleştiren çözümleyici İngiliz felsefesinin (analytic philosophy'nin) en etkili kafalarından biridir. Profesör Austin'in etki alanı, sağlığında pek az yazı yayınlamış olduğuna göre, üniversitedeki dersleriydi en çok. Ondan bu dersleri Austin'in kendisinden dinlememiş olanlar, nicedir yayınlanmalarını beklemekteydiler. İşte bu derslerden bir kısmı birkaç ay önce, ama ne yazık ki, Austin'in ölümünden sonra yayımlandı: *Sense and Sensibilia* (144 s. Clarendon Press, Oxford University Press, 1962).

Sense and Sensibilia'yi, Austin'in 1947'den 1959'a kadar (değişik aralıklarla Oxford'da, bir kez de California Üniversitesinde) vermiş olduğu hep aynı konudaki derslerini, Austin'in özel-

likle kendi ders gereçlerinden, ama ayrıca öğrencilerin ders sırasında tuttuğu notlardan yararlanarak, elimizdeki biçimiyle meydana getiren G. J. Warnock. "Önsöz"den anlaşıldığı üzere, epeyce zor bir sunma ödeviyle karşı karşıya kalmış Warnock. Austin'in yer yer düzeltmelerle, eklerle bezemiş olan çeşitli yıllara ilişkin notlarını taramış; bunları öğrencilerinininkiyle karşılaştırmış; bazı tekrarları, ders anlatımına özgü rasgele bitirmeleri kaldırarak elden geldiğince nesnel bölümler yapmış; Austin'in notları basıma hazırlanmamış bir durumda olduğundan, Austin'in bütün tümcelerini, okunur kılmak için, birbir yeniden kaleme almış. Gene de Warnock, ayrıntılar bir yana, öz bakımından doğrudan doğruya Austin'in olmyan bir tek kanıtın, bir tek düşüncenin kitapta yeralmadığına inanmamız gerektiğini söylüyor. Böylece eldeki

kitabın, derslerinde bir konuşma sanatçısı olarak ortaya çıkan Austin'i, belli bir konudaki düşünceleriyle, tam olmasa da, elden geldiğince doğru olarak yansıttığını ileri sürebiliriz. Dolayısıyla, içeriği yönünden kitapla ilgili bir incelemenin, Warnock'la değil de Austin'le bir bağ kurmamızı sağlayacağı açıktır.

Sense and Sensibilia ("Duyular ve Duyulur Nesnelere") XI başlıksız bölüme ayrılmıştır. 1. bölümde (s.: 1-15) Austin'in programıyla, bir de araştırma sorunuyla ilgili genel öğretiyi tanımlıyoruz: Austin *duyu-algısına* (sense-perception'a) ilişkin birkaç bellibaşlı kitap üzerinde durup tartışmak istiyor. Üç kitap bunlar: (1) A. J. Ayer'in *The Foundations of Empirical Knowledge*'i ("Empirik Bilginin Temelleri") 1940; (2) H. H. Price'in *Perception*'i ("Algı"sı), 1932; (3) G. J. Warnock'un 1953'te yayınlanmış olan *Berkeley*'i. Bu kitapları, Austin, eleştirmeye — kendi samsınca — elverişli birçok yönleri bulunduğu için değil, Herakleitos'tan beri sürgelen yaygın bir öğretiyi en iyi biçimde yansıttıkları için seçtiğini söylüyor. Sözü edilen öğretiyi de şöyle özetliyor (s. 2): "Biz hiçbir zaman maddesel objeleri (maddesel nesnelere) görmez, ya da algılamayız ('duyumlamayız'; ne türlü olursa olsun, hiçbir zaman *doğrudan doğruya* maddesel objeleri algılamayız, ya da duyumlamayız; biz

yalnız duyu-verilerini (ya da kendi tasarımlarımızı, izlenimlerimizi, duyu-algılarımızı, algılarımızı) algılarız." II. bölümden X. bölüme kadar (s. 6-132) Austin özellikle Ayer'in *Foundations*'ını gözden geçiriyor. Bu arada, kitabın sonuna konmuş olan "dizin"e bir göz atmamakla belireceği gibi, Price'a ve kitabına pek az yer ayırıyor Austin. Price'ın adını, daha çok, ortaklaşa öğretinin bazı ayrıntılarına değgin noktalarında, Price'ın Ayer'a ne derece yaklaştığını, ya da ne derece uzaklaştığını açıklamak üzere, çok kez de sayfa altındaki notlar çerçevesinde anıyor. Kitabın son bölümü (XI. böl. s.: 132-142) Warnock'un *Berkeley*'ine ayrılmış.

İlkin, Austin'in «genel öğretiyi» adını verdiği sav, tez üzerindeki ana düşüncesini belirtelim. Austin'e göre, genel öğretiyi "tipik olarak *skolastik* bir görüşü" (s. 3) dile getirir. Çünkü, az sayıdaki sözcüklere ilişkin iki saplantı dışlaşır öğretide. Bunlar da, biryandan, sözcüklerin kullanışlarını gereğince incelememiş olmaktan, güdük bir örnek gereci içinde sıkışarak aşırı yalınlamalara başvurmaktan; öteyandan da, bazı olayları dikkatle gözden geçirmemiş olmaktan ileri gelir. Böylece algı üzerindeki genel öğretiyi, Austin açısından baktıkta: geleneksel felsefede sık sık raslanan bir acelecilik, sözcüklerin felsefe

öncesi dildeki zengin kullanışlarına karşı bir anlayışsızlık, dönüp dolaşıp aynı örneklere elatmak yüzünden şemacılık bürümüştür. İşte Austin, birkaç kitaba dayanarak, genel öğretinin bu eksiklerini gözönüne sermek dileğindedir. Ona göre, hergün kullandığımız sözcükler (ordinary words) filozofların sandığından çok daha ince ayrımları kapsar; gerek bilim adamları (algı konusunda: psikologlar) gerekse günlük yaşayışını sürdürüp giden insanlar, hem sözcüklerin hem de olayların hakkını vermekte filozoflardan çok daha ustalık gösterirler. Gerçekten de, algı sorununda, filozoflar “maddesel şey” — “maddesel nesne” (material thing) kavramını pek kabataslak anlamakla; algılanabilir herşeyi, ille de “maddesel” diye tasarlamakla; başka türlü dendidikte, algıya konu olan bütün ‘şeyleri’ “maddesel şey” sınıfı ve başlığı altında toplamakla; dolayısıyla algılanan her şeyin “madde” türünden olduğunu söylemekle, kötü sonuçlu yanımların kucağına atmış olurlar kendilerini. Aslında, Austin’e göre, *çeşitli türden şeyleri* algılarız biz. Örneğin taşı algılarız ama, ebekuşağım, sinama perdesindeki hayalleri de algılarız. Aynı türden şeyler mi ki bunlar, filozoflar hep sine birden “maddesel nesne” damgasını basıyorlar? “Algı” (perception) sözcüğüne gelince, günlük dilde pek kullanılmıyan,

yalnızca filozofların sözlüğünde raslanan bir kavram bu. Oysa filozoflar çoğun düpedüz insanın algularından söz ederler. Sonra, “maddesel nesne” ile “duyu-verileri”ni (sense-data’yı) birbirinin karşıtıymış gibi ele almak doğru mudur? Filozoflar nedense bunu gereken bir özenle soru konusu yapmamışlardır.

İşte Austin böylesine bir tutumla: kendini felsefe öğretleri savunmakla görevli görmiyen, bir deyimle, felsefeye bulaşmamış, yansız, ama özellikle günlük dilin başarısına inanmış birinin tutumuyla, algı filozoflarına, birtakım sorular sorarak yaklaşır.

Ayer’in kitabındaki sayfalardan aktardığı canalcı bir parçadan beliren şunlar, Austin’e göre: (1) felsefeyle uğraşmayan herkes maddesel şeyler algıladığına inanır; (2) böyle biri maddesel birşeyi algılamadığına inanırsa, duyularının kendisini aldattığını söyler; (3) bu gibi insanlar, genellikle, algularından şüphelenmeyecek kadar “çocuksudurlar”; buna karşılık filozoflar algularından şüphe edebilen kimselerdir; (4) filozoflar, doğrudan doğruya algılanan şeyin maddesel nesnenin kendisi olmadığını savunurlar; (5) işte bu başka şey’in de, filozoflar, “duyu-verileri” olduğunu öne sürerler. Austin ise, Ayer’da dile gelen ama aslında birçok filozoflarca paylaşılan bütün bu belirlenimlerin gerçeği yansıtmama-

diğini birbir göstermiye girişir.

(1) İnsanların yalnızca maddesel nesnelere algıladığını söylemek yanlıştır Austin'e göre. Basbayağı insana hiç de yabancı olmıyan, gene de "maddesel 'nesne'" diye adlandıramıyacağımız birçok şeyi: başka insanları, insan sesini, insan gölgesini, duvara asılı bir resmi, beyaz perdedeki bir olayı, daha da başka şeyler algılar insan. Aslında "maddesel nesne" deyiimi filozoflarca bulunmuş, uydurulmuş bir kavramdır. Ne var ki bu kavramın anlamı, apaçıkmiş gibi hiç aydınlatılmaksızın filozofların sık sık başvurduğu bu kavramın anlamı, bildirdiği şeyler bakımından iyiden iyiye bulanıktır. Aynı durum, "algı" kavramı için de geçerlidir. Öyle ya, halk "algıladım" yerine "gördüm", "kokladım", "dokundum" v.ö. çeşidinden sözcükler kullanır.

(2) Diyelim ki, halktan bir kimse gördüğü, filozofların söziyle algıladığı şeyin maddesel bir nesne olmadığını öğreniyor. O zaman birşey görmediğini mi, duyularının kendisini aldattığını mı söyleyecek? Herkesin bol bol kendinden ve başkalarından bildiği gibi, hiç de öyle değil.

(3) Basbayağı insanın, halktan birinin algıladığı maddesel şeyleri, temellendirmeye kalkışmayacak kadar sorusuz sorgusuz benimsediğini sanmak da gerçeğe uymaz. Austin'e göre, basba-

yağı insanın algılarına körükörüne belbağladığını ileri sürmekle gerçekliği çarpıtmış olur filozoflar. Halk, genellikle algıların bildirdiğiyle yetinir. Orası öyle. Ama bu, algıların bazan yanıltıcı, aldatıcı olduğunu göremediği anlamına gelmez hiçbir zaman. Ne var ki, algılar bazan yanıltıyor diye tüm algılardan şüphe etmek gerekmez. Oysa filozoflar, filozof olmıyanlara, Austin'e göre, hiç de haklı davranmıyarak bundan ötürü çatmaktadırlar. Zaten algıları "doğru" (veridical) ve "yanıltıcı" (deceptive) algılar diye iki öbeğe ayırmakla filozofların yaptığı pek kabasından bir ayırmadır. Neyin, nerde, nasıl olup da yanıltıcı bir algı olarak ortaya çıktığını tasvir işine girişmez hiçbirisi. Filozof olmıyan halksa, günlük dildeki birçok sözcükten ve deyimden belirlediği üzere, hem yanılmalardan sözdebilmek için, her ayrı durumda yanılmının anlam kazandığı "normal" arkaplânı ayrıntılarıyla hesaba katar; hem de, filozofların tersine, genellikle yanıma diye birşey tanımadığından, pek çeşitli algı yanıltılarının varlığından haberi olduğunu belli edecek biçimde konuşur. Filozoflar "algı yanıması" deyince, aslında varolmıyan birşeyi, diyelim ki serapta 'görünen' yeşillikleri varmış gibi, suya batırılan düz değneği kırılmış gibi, ya da uzaktan eğri görünen, ama aslında eğri olmıyan bir kuleyi

eğriymiş gibi gözönünde bulundurlar. Oysa, bu örnekler çerçevesinde ele alınmıyan, gene de *kendine özgü* bir yapısı olan birçok yanılma durumlarından haberi vardır halkın. Düşte görünen binbir şeyi, ya da hokkabazın sahnede bir elçabukluğuyla ikiye biçtiği kadını algılamak bu çeşitten algılardandır. Bu son iki örnekte hiçbirşey algılamadığımızı söyleyemeyiz. Halk gerek tek tek duyu-organlarındaki bozuklukları, diyelim ki organların görevini zedeliyen hastalıkları; gerek duyu-organlarının alıcılığını değiştiren araçları, diyelim ki renkli gözlük kullanmanın getirdiği değişikliği; algılanan nesneyle ilgili yanlış çıkarımları, diyelim ki nerden geldiği görünmeyip yalnızca işitilen bir el tıkırdısını araba gürültüsü olarak yorumlamayı, filozoflardan daha dikkatle, şaşılacak derecede daha dikkatle hesaba katar; durumdan duruma değişen “normal” algılamayı her ayrı algıda ayrı bir özenle gözönünde bulundurur. Böylece halk, söz ve davranışlarından kolayca anlaşıldığı üzere, her ayrı durumda özel bir nitelikle normalden uzaklaşan algıların yanılmalarına, ya da yınıltılara yolaçtığını pek iyi bilmektedir.

(4) Filozofların, doğrudan doğruya algılanan şeyin maddesel nesne olmadığını ileri sürmesine gelince, Austin, bu ileri sürmenin candamarı olan “doğrudan

doğruya” sözcüğü üzerinde durur. “Doğrudan doğruya” ya da “aracılı olarak” algılamamın, bu sözcüklerin ancak çeşitli kullanışlarına başvurduğumuzda çözümlenip aydınlatılabileceği kanısındadır. Böylecesine bir çözümlemeye girişince de artık genellikle algıdan söz edemeyeceğimizi, görmede, dokunmada, işitmede doğrudan doğruyalığın durumlara göre değiştiğini, örneğin, düzenlendiği yerin bir adım ötesinden seyredilen bir bayram şenliği ile televizyonda seyredilen aynı şenliğin, bir gemiyi ‘çıplak gözle’ görme ile radar levhasında görmenin, halk katında, doğrudan doğruyalık bakımından çeşitli niteliklerle adlandırılıp belli edildiğini gözönüne serer. Oysa, filozoflar “doğrudan doğruyalığı” genellikle algıya ilişkin tek bir anlamda toplayıp dile getirmek isterler. Buysa, Austin’e göre, ayrıntıları zedeleyen “yanlış”, hattâ “saçma” bir tutumdur.

(5) Genellikle filozoflarca paylaşılan, nitekim Ayer’in dönüp dolaşp katıldığı algı öğretisinde, Austin’in izinden giderek yukarıda dokunduğumuz noktalardan ötürü, hep Austin’e göre, filozoflar tuhaf bir duruma düşerler. Filozoflarca örnek olarak sık sık sözü edilen kırık değneği alalım. Suya batırılan düz değnek kırkılmış gibi görünür. Peki, suya batınca kırılır mı değnek, yani suda biçimini mi değiştirir? Austin’in

açısından baktıkta, Ayer'e göre: iki olanak akla geliyor: değneğin suda biçimini değiştirdiğini de düşünebiliriz, değiştirmedini de. Ama değnek aynı zamanda hem düz, hem kırık olamaz. Suyu batınca kırılıyorsa, sudan çıkınca da düz olmayıp kırık olması gerekirdi. Öyleyse değneğin "görünüşünde" (appearance'ta) yanılır. Bundan dolayı, suyun içinde 'gördüğümüz' maddesel nesnenin gerçek niteliği olamaz. Ama algıladığımız birşeyin de olması gerekir. İşte duyu-verisidir bu. Böylece, Ayer'a göre duyu-verisi maddesel bir nesneyi algılamada doğrudan doğruya algılanıp o nesnenin parçası olmayan birşeydir.

İşte Austin, genellikle filozofların algı-öğretisindeki canahçı öneminden ötürü, en çok, Ayer'in bu son olarak belirtilen düşüncelerini enine boyuna tartışıyor. Ayer'i "duyu-verisi" çeşidinden bir kavramın, dolayısıyla de varlığın sözünü etmiye sürükleyen nedenleri birbir açığa koyuyor; filozoflar arasındaki yaygın deyimle "yanıltı kanıtını" (argument from illusion'ı) çözümlüyor. Bunu yaparken de kanıtta, "yanıltı" (illusion) ve "vehim" (delusion) sözcüklerinin, çok kez rasgele birbirinin yerine kullanıldığına parmak basmakla işe koyuluyor; yanıltı, yanıltma ya da aldanma ile vehim arasında, bir şeyi başka birşey diye algılamak ile varolmayan birşeyi algılamak ara-

sında bir ayrılık gözetilmelidir. Aslında değişik algı-bağlamaları (perception context'leri) uyarınca, diyelim ki suya batırılmış düz bir değneği kırık görmede, bir görüntüyle (hayaletle) karşılaşmada, A'yı B diye okumada, kesik bir bacakta ağrı duymada, bütün bu başka başka algılamalarda, "yanıltı" ile "vehim" sözcüklerinin kullanılışları da başka başkadır. Suyu düz olarak batırılan değneğin kırık görünmesi bir vehim değildir; gerçekten de öyle görünür. Böyle bir değneği kırık görmek, bir bakıma, yanıltı da sayılmaz. Hattâ bazı algı durumlarında ne yanıltının ne de vehmin sözünü etmek doğrudur.

Bunu açıklamak için Austin görme (optik) algılarında geçen birtakım sözcük ve deyimleri, bu arada hergünkü dildeki "... görünüyor", "... gibi görünüyor", "... gibiymiş görünüyor" deyimlerini, değişik bağlamlar çerçevesinde, tümceler içinde kullanıyor; böylelikle de filozofların, dolayısıyla Ayer'in, algı tutumlarındaki zenginliği nasıl yalınlaştırdığını; bu yüzden de içinden çıkılmaz güçlüklerle takılıp kaldığını duyurmak amacını güdüyor.

Bu açıklamalardan sonradır ki Austin, Ayer'in, "maddesel nesne" yalınlaştırmasını da işe karıştırarak, Ayer'i duyu-verilerini kabule iteliyen gerekçe üzerinde duruyor: Ayer'e göre, biri gerçekten kırık olan, öbürü kırık ol-

miyan iki değneğin, suya batırıldıklarında, görülmeleri bakımından nitelikçe hiçbir ayrılığı yoktur: her iki değneği de aynı biçimde denerim. “Doğru” algılar ile “yanıltıcı” algılar hep aynı sürekliliğe sahiptirler. Nitekim, uzaktan eğik gördüğüm bir kuleye yaklaştıkça, eğik görüldüğü zamanki algılardan nitelikçe ayrılmıyan veriler bana verilmektedir hep. Öyleyse, bütün bu verilerin hepsi maddesel nesnenin kendisi olamaz; öyleyse, biz maddesel nesneyi değil duyu-verilerini algılarız. Maddesel nesne ancak dolayısıyla, doğrudan doğruya algılanan duyu-verileri aracılığıyla algılanır. Demek ki, — Austin’e göre —, Ayer, nesnenin kendisine erişemediğimiz yanıltıcı algılarda, doğrudan doğruya nesneyi değil de duyu-verilerini algıladığımızı söylediğimizden kalkarak, bu durumu, doğru algılara da yaymakla, bütün algılarda algıladığımız şeyin duyu-verileri olduğuna inandığımızı ileri sürüyor.

Austin, Ayer’in bu sonuca varışındaki ince ayrımların iyice farkındadır. Ayer’in, “duyu-verisi” deyimine, düpedüz varolan bir olay olarak değil de, algıların kuruluşunu kavramak için gerekli birer açıklama sözcüğü olarak başvurmak istediğini biliyor Austin. Ancak Ayer’in, “duyu-verilerinin” yalnızca dilsel bağlamlardan gerekliliğine inanmayıp olay-

sal yönden de, varlık bakımından da gerekli olduğuna inandığı kamınsındadır. Bu çerçevede Austin’in özellikle eleştirdiği yön, “maddesel nesne” ile “duyu-verileri” arasındaki ikiye bölümleyiştir (dichotomy’dur). Bu sonuca Ayer, geleneksel filozoflardan daha çekişimlilikle varmış olsa bile, Austin’in gözünde, bu, “maddesel nesne”, “doğru algılar” ile “yanıltıcı algılar”, bunlar arasındaki nitelikçe “ayrılmazlık” çeşidinden büyük bir yanıltıcıdır. Bu bakımdan Ayer Descartes, Locke, Berkeley, Hume ve Kant’la, kestirmeden dandikte, aynı görüşü paylaşır.

Bütün bu filozoflar gibi Ayer de (onlarda başka başka adlarla, sözcüğüyle Kant’ta “tasarım” — Vorstellung — adıyla ortaya çıkan) “duyu-verileri”ne algı olayını aydınlatmak, bu olayda beliren güçlükleri anlaşılır kılmak amacıyla başvurmakta; düzeltmeye gerekseme duyurmayan, şaşmaz (incorrigible) bir temel elde etmek amacıyla “duyu-verileri”ni işin içine karıştırmaktadır. Özellikle bu noktaya dikkatimizi çekmekten geri kalmıyor Austin. Ama ona göre, böylesine bir amaç, yani algıda şüphe götürmez, hep doğru olan, kesin dayanakların ardından koşmak, özellikle Descartes’ın akılcı bilgi öğretisinden arta kalma bir alışkanlıktır. Oysa, Austin’e göre, sağduyu açısından bakınca, algılardan şüphe etmek, örneğin, öntü-

müzde duran şeyin bir domates olduğunu bildiğimiz halde, “Acaba gerçekten domates mi?” diye sormak gülünç birşeydir.

Sonra, duyu-verilerinin şaşmaz dayanaklar olduğunu söylemek, genellikle önermeleri “temel-önergeler” ile “temellendirilmesi-gereken-önergeler” diye iki büyük öbeğe ayırmak demektir. Nitekim, Austin’e göre böyle bir ayırma yaptığını açıktan açığa belirtir Ayer. Austin ise yersiz bulur bu ayırmayı. Önergeleri, kanıtlanma güçleri, ya da kanıtça eksikleri yönünden birbirinden ayrı tutmanın işe yaramaz bir şey olmaktan öteye geçemeyeceğini söyler. Aslında, Austin’e göre, her konuşma durumu, sorular, sağladığı bilgiler ve dilekleri bakımından kendine özgü bir temellendirme ister. Böylece Ayer’in iki sınıftan birine kesin olarak koyduğu önermeler ne hep kanıtlayıcı ne de hep kanıtlanıcı olarak belirlenirler. Austin’in bir örneğini (s. 99), Austin’in düşüncesine uygun bir biçimde kullanalım: teleskoptan baktığımız sırada bana ne gördüğümü soranlara: (1) “Parlak bir noktacık” diye cevap vermeliyim Ayer’e göre, çünkü ancak bu cevap onca şaşkıncu bir cevaptır, bir duyu-verisini dile getirir. (2) “Sirius” diye cevap verseydim, bu, Ayer’e göre, (1.) önerme ile temellendirilmesi gereken ‘nesnel’ bir önerme olacaktı. Oysa Austin, bu iki

önermeden başka, (3) “Bir yıldız”, (4) “Teleskopun ondördüncü aynasındaki yansı” diye cevapların da verilebileceğini; sözü edilen dört cevaptan, duruma göre, herbirine ayrı ayrı başvurulabileceğini, temellendirme yönünden 4 önermenin rolları arasında, konuşma bağlamı uyarınca değiş-tokuş yapılabileceğini ileri sürer.

Yorumlayıp özetlediğim açıklamalar çerçevesinde, Austin, Ayer’in ve sözcülüğünü ettiği filozofların algı anlayışını arkaplanlarıyla gözönüne sermek için, tam özenle “gerçek” ve “gerçeklik” kavramlarını da işler. Ayer’in algılamada “gerçek” nesne ile “yanıltı” ya da “görünen” nesne diye yaptığı ayırmanın, değişik konuşma bölgelerinden derlediği türlü türlü örneklerde, pek kabasından bir ayırma olduğunu benimsetmeye çalışır Austin. Austin’e göre, biryanda “gerçek” öbüryanda “yanıltı” ve “görünüş”, Ayer’in sandığı gibi, biricik bir karşıtlık meydana getirmez; algı çeşitleri ve konuşma bağlamları uyarınca, “gerçek” sözcüğü bambaşka karşıtları, ya da olumsuz sözcükleri birlikte getirir. Austin’in tasvirlerinden bir örnekle, boyalı saçı algılayamam algısı, bir yanıltı olmadığı halde, gerçeği veren bir algı olduğu halde, bir bakıma yine de gerçek saçın algılanması değildir. Geleneksel varlık felsefesinin birçok kılçıklarını ayıklamaya yardım ede-

cek biçimde düzenlenmiş olan ki-taptaki bu bölümü, algı konu-sunu ancak dolaylı olarak ilgilen-dirdiğinden burda yakından izle-yemiyeceğim.

Buraya kadar Price'ın hiç sö-zünü etmeyişimin nedeni, daha önce de dediğim gibi, Austin'in gözünde, algı öğretileri yönün-den, Ayer ile Price arasında kök-lü bir ayrılığın bulunmayışıdır. Onun için, "genellikle filozoflar" deyimiyle Austin hemen hemen her zaman Price'ı, adını açıkça anmasa bile, işin içine karıştır-maktadır. Ancak, Price ile Ayer arasında iki noktada bir ayrılık gözetilebileceğini söylüyor Aus-tin. Bunlardan biri: "duyu-verile-ri" ile, Price'ın, algıya konu olan maddesel nesnenin yüzeyine iliş-kin parçaları anladığıdır. Nitekim Price'a göre, duyu yanımları, aslında böylesine bir yüzeyin par-çası olmıyan birşeyi yüzeyin par-çası diye saymaktan ileri gelir. Ayer'se, Austin'e göre, adımba-şındabir raslanan örneklerin böy-lesine kolayca çürüteceği birşey söylemiyor. Bir de, Price duyu-verilerinin dil-dışı bir gerçekliği olduğuna inanır. Oysa Ayer, "du-yu-verilerini" dilsel plânda eleal-makta, Austin'e göre: Yalnız, Austin'in dediğine bakılırsa, Ayer, aslında duyu-verilerinin söz-ötesi bir gerçekliğine inanmakla bir-likte, bunu kesin olarak söylemek-ten çekiniyor.

Warnock'un Berkeley yoru-

muna gelince, kitabın ancak so-nunda, Austin, bu yorumu kısaca gözden geçiriyor. Ayer ile ilgili eleştirmesine yeni birşey katmak-sızın, Warnock'un, Berkeley'in al-gı anlayışını, algı önermelerinde, doğrudan doğruya algılanandan daha fazla birşeyin dile geldiği yolunda özetleyebileceğimiz yo-rumunu açıklıyor. Örneğin, "Bir araba sesi işittim" diyen birinin, gerçekten, doğrudan doğruya işit-tiği "bir tıkırtı"dır. "Araba sesi" ne bir çıkarım sonucunda varıl-mıştır. Bu örnekten de belirttiği gibi, Berkeley'i açık kılmak ama-ciyle, Warnock, "Bana öyle geli-yor ki... işittim (ya da gördüm, kokladım, v.ö.)" çeşidinden kesin tümce kalıplarının öne sürülebile-ceğine inanıyor. Austin ise, War-nock'un ne verdiği örneği, ne de genellikle algıyla ilgili tümce baş-langıcımı başarılı bulur. Ona göre, işitmenin başka algılardan, diye-lim ki görme algısından özelliği, başka algılarda raslanmıyan çık-a-rımları işe karıştırmasıdır. War-nock'un başlangıç kalıbı ise, al-gılardaki zenginliği, algı durumla-rındaki çeşitliliği zedeliyecek ka-tılıktadır. Austin bunu, Ayer'le il-gili eleştirilerinde açıkça ortaya koyduğu kanısındadır.

Sunduğum açıklamalardan an-laşıldığına göre Austin'in *Sense and Sensibilia*'sı, birkaç kitabın sağladığı elverişli duruma dayana-rak, genellikle filozofların algı konusunda alışkanlık haline ge-

tirdiği filozofça incelemelerinde, “algı”nın ne denli kabasından ele alındığını gözönüne sermek üzere verilmiş olan bir ders dizisidir. Hiç çekinmeden şöyle diyeceğim: Austin, seçtiği tektek filozof kitapları kadar konusunu da, asıl felsefe tutumunu dışlaştırmak üzere bir vesile olarak kullanıyor. Nitekim, Austin “Sense and Sensibilia” yerine “Felsefedeki Sorunlar” (“Problems in Philosophy”) başlığı altında vermiş ilk yıl derslerini. Gerçekten de, Austin’in asıl dileği, “algı”ya ilişkin yaygın bir öğretiyi eleştirmek, ama bunu yaparken de, ister eski ister yeni olsun, genellikle *filozoflara özgü inceleme davranışındaki eksikliği*, ilkin filozofların kendisine, sonra da herkeslere duyurmaktır. Filozofların bu inceleme davranışı, kimi dosdoğru, kimi de dolayısıyla Austin’den edindiğim izlenime göre: filozofların, hergünkü dildeki işleyişlere sırt çevirip ince ayrımlara aldırış etmeksizin, çeşitliliklerin hakkını vermekten kaçınıp yalınlaştırıcı kuramların (teori’lerin) toptancılığına kapılmış olmalarından, felsefece bir dil önermeye kalkışınca da kabasaba bir terminolojiye takılıp kalmalarından ileri gelmektedir.

Peki bu çerçevede Austin’in başarısı nedir? Kendi açısından baktıkta, bu soruya kesin cevap: ‘filozofların yetersizliğini belirtmektir’ diye özetlenebilir. Öyley-

se Austin’in başarısı, herşeyden önce bir olumsuzluğu saptamasıdır. Bunu da Austin, bence, sözün en geniş anlamında bir *dil işçiliği* ile gerçekleştirir. Her kez örnekleri, sözcüklerin kullanımını olanca zenginliğiyle tasvir etme kaygısı baş kaygısıdır. İşte bu kaygıyla üzerine eğildiği filozofları Austin’in kendisiyle karşılaştıracak olursak, Austin’in deyim inceliklerine onlardan çok daha fazla önem verdiğini görürüz.

Ancak, bir soru da sormaktan, “Austin’den olumlu olarak öğrendiğimiz nedir?” diye sormaktan alamayız kendimizi. Algı konusu çerçevesinde yeniden soralım bu soruyu: “Austin’in ‘algı’ya ilişkin görüşü nedir?” İşte bu soruya, bana kalırsa, geleneksel felsefe doğrultusunda, bir “cevap” elde edemeyiz *Sense and Sensibilia*’dan. Ayer’ı, Pr’ce’ı, Warnock’u, bu arada daha da başka filozofları eleştirdikten sonra, Austin kendisi herhangi bir kuram ile karşımıza çıkmıyor. Bu bakımdan, hep geleneksel açıya yerleştikte, Austin’in “filozof olarak” neyi benimsetmek istediğini *Sense and Sensibilia*’dan öğrenemiyoruz. Kitabı bitirdikten sonra, daha kitabın ilk sayfalarında içimizde yeretmiye yüztutan inançla, Austin’in örtük de olsa bir algı kuramı savunmaya kalkışmadığına olan inancımızla başbaşa kalıyoruz. Hattâ Austin’in “filozof” olarak böyle bir kuram tanımadı-

ğı söylenebilir. O zaman da, Austin'ce "filozofluğun", günlük dilin — deyim yerindeyse — "bilgeliğine" inanmak demek olduğu; filozofluğun bu bilgeliği çözümlenmekten başka birşey olmadığı çıkar. Ne var ki, filozof olarak bu-

nunla yetinilip yetinilemeyeceği sorusu, gerek Austin gibi düşününler, gerekse Austin'in eleştirdiği filozoflar bakımından, bana kalırsa, son derece önemli tartışmalar gerektirecek niteliktedir.

Nermi Uygur